

О.А. Ігнатюк,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ІНТЕГРАЦІЯ ФОРМ, МЕТОДІВ І УМОВ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ ЯК СКЛАДОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню особливостей формування педагогічної техніки як складової майстерності викладача вищу у процесі підготовки майбутніх докторів філософії. Розглянуто можливість інтеграції форм, методів і умов щодо ефективності формування педагогічної техніки.

Ключові слова: аспірант, викладач, доктор філософії, майстерність викладача, методи навчання, педагогічна взаємодія, педагогічні дисципліни, педагогічна техніка, умови формування.

Постановка проблеми. Система вищої освіти в Україні продовжує оновлюватися, інтегруючись у європейський та світовий освітній простір. У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. визначено комплекс заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні, стрижнем якої є підготовка висококваліфікованих кадрів, професійна компетентність яких відповідає міжнародним стандартам.

Забезпечення якісних змін в освітній системі вимагає перегляду концептуальних засад професійної підготовки майбутніх викладачів вищої технічної школи. Результат такої підготовки акумулюється в готовності майбутнього викладача як гуманно зорієнтованої особистості з розвиненим інноваційним мисленням оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, створювати нові освітні програми, застосовувати сучасні педагогічні технології і проєктивні методики, тож бути спроможним ефективно здійснювати свою професійну діяльність, маючи сформовані основи педагогічної майстерності, яку варто розглядати як готовність до реалізації та вдосконалення особистісно-професійного потенціалу [1, 3].

Стан дослідження. Теоретичні положення формування готовності до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів вищої школи висвітлено у працях А. Алексюка, В. Гриньової, О. Гури, І. Зязюна, М. Євтуха, В. Лозової, О. Романовського, І. Прокопенка, С. Сисоевої, О. Сухомлинської та іншими дослідниками. На жаль, більшість робіт, присвячених цій проблематиці має виражений теоретичний характер та переслідує мету осмислення вимог до педагога вищої школи, осмислення ролі педагогічної майстерності в структурі

загальної компетентності викладача. Не заперечуючи важливості цих досліджень, маємо відзначити, що емпіричне дослідження дало б більше інформації щодо сучасного стану формування основ педагогічної майстерності у контексті підготовки викладачів вищої технічної школи з числа аспірантів технічних університетів, які не мають базової вищої педагогічної освіти, і набувають знань з педагогічної діяльності під час навчання в аспірантурі та в подальшій викладацькій діяльності на кафедрах університету за обраним фахом. Відзначені факти обумовили тему і напрямок наукової роботи.

Основна мета виступу полягає в розкритті форм і методів, педагогічних умов формування педагогічної техніки як складової педагогічної майстерності у майбутніх докторів філософії при навчання педагогічного блоку.

Виклад основного матеріалу. Попередні дослідження довели, що педагогічну майстерність варто розглядати як складну категорію, структурними компонентами якої виступають: гуманістична спрямованість, професійна компетентність; педагогічні здібності; педагогічна техніка викладача [1, 2].

Згідно освітніх програмах підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» 1 року підготовки у вищій уведені вивчення дисциплін педагогічного блоку (вибіркова частина): «Основи педагогіки вищої школи», «Професійна культура педагога», «Риторика», «Методологія і логіка науково-педагогічної діяльності у вищій технічній школі». Викладання дисциплін педагогічного блоку передбачає максимальне наближення процесу підготовки до реалій майбутньої діяльності викладача, формування цілісного уявлення про майбутню професію, відповідної системи знань і вмінь, щодо її здійснення, але й спрямування погляду на майбутнє [3, 5].

Інтеграція форм і методів при організації практичних і семінарських занять передбачає взаємодію та активне спілкування рівноправних учасників (семінар-круглий стіл, семінар-дискусія, семінар-дослідження, робота у командах за типом брейн-рингу тощо), де аспіранти набувають досвіду колективної командної роботи, розвивають особистісний потенціал, відповідальність за результати співпраці, комунікативні, організаторські, лідерські якості, виступають у ролі доповідачів і опонентів, ставлять та вирішують (творчі, пошукові, проектувальні) проблеми, тренуються у публічному виступі, презентації, доведенні та відстоюванні правильності власної позиції тощо. Саме така організація занять сприяє ефективному засвоєнню аспірантами змістовного компонента майбутньої педагогічної діяльності [3, 4].

Педагогічна техніка викладача ґрунтується на вмінні керувати своїми емоційними станами, володіти собою (осанка, міміка, жести). Важливого значення набуває техніка мови: дихання, голосоутворення, дикція, темп мовлення, а також вміння співпрацювати з кожним студентом чи студентським колективом у процесі вирішення педагогічних завдань. Дійсно, відомо, що досвідчений педагог володіє уміннями майстерно організовувати педагогічну взаємодію зі студентами. Тож, вкрай стає важливим, щоб майбутні викладачі не лише розуміли основні компоненти педагогічного спілкування (створення атмосфери взаємної довіри, поваги, високої взаємної вимогливості; формування спільних цілей та інтересів),

але й опанували мистецтво ефективного педагогічного спілкування, яке допомагає засвоєнню знань, сприяє становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками, забезпечує формування власної гідності студента тощо.

Варто зазначити, що особлива роль у набутті педагогічної майстерності надається педагогічному спілкуванню як основі налагодження взаємодії між вчителем та учнями. Особливості взаємодії між вчителем та учнями найбільш досконало висвітлені у працях видатних педагогів: А.С. («Педагогічна поема»), В.О. Сухомлинський («Серце віддаю дітям»), Ш.О. Амонашвілі («Здрастуйте, діти»), І.А. Зязюн («Педагогіка добра») та інші [3, 4].

Кожен з майстрів педагогічної справи подає свій рецепт спільної ефективної взаємодії за якої учень реалізує свої можливості. Педагоги єдині у думці, що при опануванні учнями обраною професією, завдання вчителя полягає не лише у подачі навчального матеріалу, а й у створенні внутрішнього світу учня, формуванні його самостійності і наполегливості при моделюванні свого власного професійного майбутнього та розробки можливих шляхів професійного та особистісного зростання.

Тож, педагогічну взаємодію у системі “викладач — студент” слід вважати одним з домінуючих факторів, який впливає на мотивацію навчання студента, розвиток і реалізацію власних потенційних можливостей. Такий підхід обумовлює ділову, доброзичливу, спільну співпрацю, що спрямована на досягнення високоефективного результату у підготовці сучасного фахівця.

Аналіз теорії і практики вищої школи, спеціальної літератури та власний досвід педагогічної діяльності довели, що конструктивній організації міжособистісної педагогічної взаємодії притаманні такі риси, як: взаєморозуміння обох суб'єктів педагогічної взаємодії, усвідомлення спільних інтересів і необхідності творчої співпраці; побудова співпраці на принципах доброзичливості і довіри; формування позитивної емоційної направленості; взаємодопомога у переборенні виникаючих труднощів; об'єктивність у взаємних оцінках; додержання принципів загальної культури взаємовідносин, взаємодії і спілкування тощо.

До числа причин, які, на думку респондентів, не сприяють розкриттю їхнього творчого потенціалу, були зазначені такі: особистість викладача, його професійні якості, низькі показники або взагалі відсутність педагогічного такту, педагогічної майстерності, відсутність авторитету серед студентів — 42–46 %; направленість викладача на відносини зі студентами, низькі показники толерантності, відсутність доброзичливості у спілкуванні — 39–43 %; перевага репродуктивного стилю навчання над творчим — 35–37 % опитаних.

Утілюючи на практиці чітко вивірені стратегічні та тактичні цілі, викладач формує “суб'єкт — суб'єктні” відносини. Необхідно, щоб викладач був перш за все творчою особистістю, мав високий рівень професійної культури, розуміння особистості своїх вихованців, розуміння та володіння ним технології педагогічної комунікації, яка обумовлює педагогічно доцільні взаємини між викладачами та вихованцями, що підпорядковані досягненню виховного результату та будуються на добровільному визнанні вихованцем авторитету, прав, знань та досвіду

викладача, його лідерства. Вихованець прагне вчитися у викладача, спілкуватися з ним, наслідуючи його. Саме такі обставини викликають необхідність молодій людині розвивати себе, вдосконалювати, ставати мобільним і конкурентоздатним фахівцем.

Під час дослідження визначено педагогічні умови формування педагогічної техніки як складової педагогічної майстерності: *по-перше*, активна участь аспірантів у процесі обговорення, неформальних дискусій у командах (міні груп), під час прийняття рішень; *по-друге*, організація спільної діяльності на кожному етапі навчання (особливо на початковому), яка поступово перетворюється на самостійну, спрямовану на вирішення проблемних ситуацій; *по-третє*, створення партнерських відносин взаємодії, що ґрунтуються на співробітництві, відкритості, довірі, особистій участі, підтримці; *по-четверте*, забезпечення умов необхідного консультування (надання викладачем консультацій та додаткових завдань аспірантам, які бажають знати більше); *по-п'яте*, забезпечення систематичного контролю знань аспірантів, як додаткового мотиватору навчання; *по-шосте*, запровадження індивідуального підходу до аспіранта («ситуацій успіху», ефекту новизни, змін, ефекту гри).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Інтеграція форм і методів, а також запровадження педагогічних умов при викладанні педагогічних дисциплін сприяло формуванню педагогічної техніки як складової педагогічної майстерності майбутніх докторів філософії. Подальші розвідки плануємо проводити у напрямі визначення можливості і запровадження мобільного навчання у площині означеної проблеми.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Ігнатюк О.А. Зміст і структура поняття «педагогічна майстерність» у вимірах науковців та майбутніх докторів філософії економічних та інженерно-технічних спеціальностей // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: Міжнарод. наук. інтернет. конф.: 28 листопада 2018 р.: збірник наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – Вип. 41. – С. 311–313. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://confscientific.webnode.com.ua/завантажити Збірник№41.pdf](https://confscientific.webnode.com.ua/завантажити%20Збірник№41.pdf)
3. Ігнатюк О.А. Компетентнісний підхід в організації підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня «доктор філософії» усіх спеціальностей технічного університету до педагогічної діяльності // Компетентнісний підхід в освіті та професійній діяльності: Всеукраїнська наук.-прак. конф.: 14-20 квітня 2018 р.: Матеріали. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018. – С. 74–76.
4. Професійна культура педагога: навч.-метод. посіб. / О.С. Пономарьов, О.Г. Романовський, О.А. Ігнатюк, М.П. Згурська.. Харків: НТУ «ХПІ», 2011. 198 с.
5. Романовський О.Г., Ігнатюк О.А., Серета Н.В. Особливості формування основ педагогічної майстерності здобувачів освітньо-наукового рівня «доктор філософії» на засадах міждисциплінарного підходу і концепції Педагогіки Добра академіка І.А. Зязюна // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2018. – №4. – С. 3–15.